

JÓNÁS KÁROLY

A Magyar Országgyűlés könyvtárának vezetői 1952-ig

Almásy Pál, a képviselőház alelnöke 1849. június 26-án kinevezte Vasváry Károlyt „a képviselőház könyv- és alirattárnokává”. A parlamenti könyvtár történetében tehát ő az első könyvtárnok, de csak névlegesen, hiszen a könyvtár a szabadságharc közeli bukása miatt nem tudott megszerveződni. Vasváry Károlynak már arra sem volt ideje, hogy állását elfoglalja. (A kinevezéséről szóló hírt a *Közlöny* 1849. június 28-i számában olvashatjuk.)

A képviselőház – hosszabb parlamenti szünet és évekig tartó szervezőmunka után – végül is az 1860-as évek végén állította fel azt a könyvtárt, melyet nevének többszörös megváltozását követően ma Országgyűlési Könyvtár néven ismerünk.

A könyvtár vezetése

A könyvtár politikai és szakfelügyeletét a képviselőház elnöke által vezetett könyvtári bizottság látta el, amely a képviselőháznak tartozott felelősséggel. A Ház a könyvtári bizottsággal és a könyvtárral kapcsolatos jogait a plenáris üléseken rendszeresen gyakorolta.

A könyvtár élén 1905-ig a könyvtárnok, 1905 és 1911 között a főkönyvtárnok, 1911-től a könyvtárigazgató állt, aki a könyvtár közvetlen vezetője volt. Feladatait hosszú távon a könyvtári bizottság és a Ház ülése által jóváhagyott ügyrend, esetenként pedig a bizottság, illetve a képviselőházi elnök utasításai határozták meg. Az 1909-es, 1937-es és 1948-as könyvtári ügyrend alapján a vezető a következő jog- és feladatkörök teljesítéséért volt felelős:

- gondoskodik a könyvtár megfelelő kezeléséről, „jókarban tartásáról”, felelős a mulasztás miatt bekövetkezett károkért
- köteles felügyelni az olvasótermi hírlapok rendbentartását
- megrendeli a könyvtári bizottság által jóváhagyott könyveket és folyóiratokat
- szükség szerint, de legalább minden év decemberében összehívja a könyvtári bizottság ülését, amelyen jelentést tesz a megrendelésekről, a könyvtár gyarapításáról, használatáról, forgalmáról, a könyvtárt érintő eseményekről, és előterjeszti a könyvtár állapotáról a képviselőháznak évenként teendő jelentés szövegét
- a könyvtárra és a bizottság tárgyalásaira vonatkozó ügyiratokat fogalmazza, a bizottság intézkedéseitől függő ügyeket nyilvántartja és a bizottsági ülések napirendjére a Ház elnökének előterjesztést tesz

- köteles a bizottsági üléseken megjelenni és a könyvtár érdekeit előadóként képviselni
- intézkedik a könyvtár külön nyitvatartásáról, ha ezt bizottsági ülések idejére a képviselők kérik
- rendszeresen ellenőrzi az külső olvasókat
- intézkedik a kölcsönzési reklamálásokkal és az elvesztett könyvekkel kapcsolatos ügyekben
- elrendeli a könyvek köttetését stb.

A könyvtár élén álló személy tehát közvetlenül vezeti az intézményt, és gyakorlatilag mindenért felelős. Van döntési, utasítási, javaslattevő, véleményezési, irányító és ellenőrzési jogköre, hatalma is, de ő maga is részt vesz a különböző könyvtári munkafolyamatok végzésében, és a feladatok végrehajtásáért felelősséggel tartozik a képviselőház könyvtári bizottságának, valamint a házelnöknek. Személye döntő fontosságú a könyvtár fejlesztésében, – közvetve – a törvényhozó munka színvonalának emelésében.

A könyvtár vezetői

Az alábbiakban a képviselőház (1920–1926 között Nemzetgyűlés, 1944–1945-ben Ideiglenes Nemzetgyűlés, 1945 és 1947 között ismét Nemzetgyűlés, 1947-től Országgyűlés) belső, zárt jellegű szakkönyvtárának vezetőit mutatjuk be 1952-ig, amikor a 2042/1952-es Minisztertanácsi határozat az akkor már Országgyűlési Könyvtár nevet viselő intézményt – a parlament szervezeti kereteitől elszakítva – a művelődési tárca (akkor: Népművelési Minisztérium) irányítása alatt nyilvános közkönyvtárrá tette.

Bassó Ármin könyvtárnok (1875–1884)

A könyvtár tényleges megalapítása után csak évekkel később került sor az első igazi könyvtárnok kinevezésére, aki „mindenes”-ként egy személyben az egész intézményért viselte a közvetlen felelősséget. Addig azonban még hiányzott az „igazi” (szakképzett) könyvtáros, 1873-ig ugyanis a levéltárnok, 1873-tól pedig a képviselőházhoz beosztott írnok, illetve napidíjas segédezők végezték el a könyvtári teendőket. Évek múlva, 1875-ben a képviselőház elnöke, Ghyczy Kálmán végre ki-nevezte a Képviselőházi Könyvtár első könyvtárnokát, Bassó Ármint.

Bassó Ármin 1834-ben született, könyvtárosi pályáját egyetemi tanulmányainak befejezése után a Nemzeti Múzeum könyvtárában kezdte meg gyakornokként 1871-ben. 1874. január 1-jén került a Képviselőház Könyvtárába, díjnokként. Mint „az országközi könyvtár első könyvtárnoka ... a könyvtár szervezése, rendezése, a tudomány mai színvonalán való fönntartása és lajstromozása körül érdemeket szer-

zett magának” – írta a *Magyar Könyvszemle* 1885-ben. A *Fővárosi Lapok* (1884. november 11.) is elismerően méltatta a könyvtárosi működését:

„Képzett és igen tevékeny tisztviselő volt. Neki köszönhető a képviselőházi könyvtár rendezése és rendbentartása. Néhány magánkönyvtárt is mintaszerűen állított fel.” Bassó tevékenységéről és személyiségéről Mikszáth kedves sorai mondják el a legtöbbet. („A derék Bazsó” című nekrológ egyébként jeles írónk *Az én halottaim* című, 1925-ben kiadott kötetében is megjelent.) Az írás külön érdeme, hogy a könyvtár mindennapjait s a korabeli időszak levegőjét is érzékelteti. A következőkben idézünk néhányat a Bassó Árminnal kapcsolatos érdekes részletekből, amelyekből a képviselőket elmarasztaló ironia is észrevehetően felcsillant:

„... egy napon felfödöztem egy magas, sovány embert, aki ... szerényen surrant el a folyosókon ... mintha már azelőtt is mindig itt láttam volna ... Ki ez? – kérdeztem sorba a képviselőktől. Senki sem tudta ... Ebből aztán magamtól kitaláltam, hogy okvetlenül ennek kell a képviselőházi könyvtárnoknak lenni. Az volt – a derék Bazsó”. Bassó „... nagy szeretettel sürgött-forgott szekrényei közt, ... nyájas, előzékeny modora miatt ... napról napra jobban tanultam megbecsülni a kedves szakembert, akinek egy millió könyvcím volt a fejében. Nagy figyelemmel kísérte az összes megjelent műveket a kontinensen, s valóságos lázban volt, amikor az új megrendelt műveket várta. Annak is örülni tudott, ha valamelyik képviselő hazahozta vagy hazaküldte a kölcsönvett könyveket ... De a beteges, családtalan férfiúnak ebből az örömből is kevés jutott, a képviselő urak nagyon ritkán hoztak vissza könyveket, mert nagyon ritkán vittek el. Eleget búsította, hogy a könyvtárt nem igen látogatják. Ingerkedve csörgette sokszor a kulcsokat, hogy olvasót fogjon – de sikertelenül.” „Mindenkire jó volt a derék Bazsó, olyan jó, mint a falat kenyér, de legjobban mégis azokat a keveseket szerette, akik a könyvtárt használták ... A legnagyobb dicséret az volt tőle, hogy valaki olvasott ember...”

Bassó volt tehát, aki a könyvtárral mellékesen foglalkozó levéltárnok, képzetlen írnokok, napidíjasok után szakavatott módon látta el a könyvtári feladatokat, lelkiismeretes ügybuzgósággal igyekezett rendet teremteni a könyvek elhelyezésében. A súlyos helyhiány miatt Bassó Árminnak igen nehéz dolga lehetett, ráadásul 1881-ig az egyre gyarapodó könyvtár tennivalóit gyakorlatilag egyedül végezte (ekkor kapott segítséget Küffer Béla segédkönyvtárnok személyében).

Tizenegy évig teljesített könyvtárnoki szolgálatot a Ház könyvtárában a „derék Bazsó”, aki a maga szerény módján éppúgy harcolt az érdektelenség, a közöny ellen, mint amennyire hivatásának érezte a kultúra, az „olvasottság” terjesztését.

Bassó Ármin volt az, aki lerakta az alapjait a Képviselőházi Könyvtár működési rendjének és ma is használatos sajátos szakrendszerének. Ő volt, aki a könyvtár születése utáni nehéz években az intézmény fejlődése érdekében megtette a fontos kezdeti lépéseket, és hangyaszorgalommal, áldozatos munkával hozzájárult ahhoz, hogy a múlt század utolsó negyedében a törvényhozás könyvtára – szakmai körökben is – elismert szakkönyvtárrá vált.

Küffer Béla könyvtárnok (1884–1904)

A századforduló széles látókörű, tevékeny könyvtárosát az alábbiakban mutatjuk be. 1856. február 23-án született a Torontál megyei Szárcán. Középiskoláit Szegeden és Szarvason végezte. Ezt követően a budapesti tudományegyetem jogi karára iratkozott be 1876-ban, s itt szerzett államtudományi oklevelet. Az Országos Levéltárban töltött néhány hónap után 1881-ben került a Képviselőházi Könyvtárba, ahol mint segédkönyvtárnok Bassó egyedüli munkatársa lett. 1884 nevezetes év Küffer életpályáján: ekkor kapta meg Pesten a bölcsészdoktori oklevelet. Egy évvel később, 1885. október 12-én a nagy építész, Steindl Imre díjnyertes pályamunkája alapján megkezdték az állandó Országház építését, ami – Küffer örömeire is – belátható közelségbe hozta a régi pesti képviselőház zsúfoltságából eredő lehetetlen könyvtári állapotok megszüntetését. 28 éves volt tehát, amikor ugyanebben az évben – Bassó hirtelen halála után – könyvtárnoknak nevezték ki, és a könyvtár vezetője lett. Nagy szakértelemmel és szorgalommal végezte munkáját: angol, német, francia, latin és olasz nyelvismerete nélkülözhetetlen volt a gyarapítási és az osztályozási tevékenységben. Ő képviselte a könyvtárt az Országos Múzeum- és Könyvtár-Bizottságban, sőt e bizottság törvényhatósági, községi és vándorkönyvtárak szervezésében szakértőként is alkalmazta.

Helyi és országos könyvtári tevékenysége mellett jogi és történelmi tudományos kutatásokat is folytatott, különösen a Mátyás-kori bíraskodással, Anonymusszal és Franciaország történetével foglalkozott. Tanulmányai a *Budapesti Szemlében* és a *Magyar Gazdaságtörténelmi Szemlében* jelentek meg; a *Pesti Hírlap*ba pedig vezércikkeket írt.

Küffer könyvtárvezetői működésének jelentősége több területen is kiemelkedő. Azt vallotta, hogy a Képviselőházi Könyvtár „a parlamenti harcok fegyvertára”, s a törvényhozói munka színvonalának emeléséhez több és jobb könyvtári dokumentumra van szükség, tehát mindent, ami a képviselőknek fontos lehet, be kell szerezni. Ennek alapján javította a könyvtár gyarapítási tevékenységét, amely a nyomasztó helyhiány és zsúfoltság miatt egyáltalán nem volt könnyű feladat. Gondot fordított a katalógusok szerkesztésére, és az osztályozási rendszer fejlesztésében is jó eredményeket ért el. 1881-től részt vett a kötetkatalógusok gondozásában. Az első nagy kötetkatalógus (*A Képviselőház Könyvtárának katalógusa 1866–1893*) és annak pótkötettel való kiegészítése (1893–1899) elsősorban az ő nevéhez fűződik. E terjedelmes, több mint 1500 oldalas, részletes tárgyköri felosztással tagolt, pontos név- és tárgymutatóval ellátott összeállítás a századvégi könyvtár életében érdeklődést és pozitív visszhangot váltott ki: a színvonalas szerkesztést, a bevezetett újításokat a szakma egyértelmű elismeréssel fogadta. A kiadás előtt Küffer Béla európai tanulmányúton vizsgálta a parlamentek működését, s különös figyelmet fordított a porosz és a német birodalmi törvényhozásra. Útja során tapasztalatokat szerzett az egyes könyvtárak tevékenységéről, szakrendszeréről, és élénk érdeklődéssel tanulmányozta Otto Hartwignak, a hallei egyetemi könyvtár vezetőjének 1888-ban

megjelentetett könyvtári szakrendszerét (ez 20 főszakból állt: a főszakokat az ABC nagy-, az osztályokat kisbetűivel, az alszakokat római, a szakokat arab számokkal jelölte).

Ettől kezdve a Képviselőházi Könyvtár szakrendszere néhány hasonlóságot mutat a Hartwig-féle osztályozással, noha alapjait és felépítését tekintve – a gyűjtőkori és funkcióbeli különbségek, az eltérő belső sajátosságok, tapasztalatok és gyakorlat miatt – lényegileg más, önálló, egyedi szakrendszerré fejlődik. A szakkatalógus átfogó fejlesztése mellett Küffer 1882-től bevezette a cédulakatalógusokat (betűrendes és szakkatalógust) is.

Napjainkig ható tette a magyar parlamenti dokumentumok tervszerű gyűjtésének megindítása. Nem kis érdemei voltak ugyanis Küffer Béla könyvtárnoknak a képviselőház könyvtári bizottsága 1892-ben hozott ilyen értelmű határozatának végrehajtásában. A gyűjtési munka koncepciójának kialakításában, megszervezésében, irányításában, a pénzügyi támogatások kiharcolásában is oroszánrészt vállalt. Mindez nagymértékben hozzájárult ahhoz, hogy a negyedszázados gyűjtési tevékenység során (amelyben kiemelt szerep jutott Takáts Sándor történetírónak, a képviselőház főlevéltárnokának) sikerült megszerezni a magyar parlamenti dokumentumok zömét – közöttük sok régi nyomtatványt, illetve kéziratot –, s ezzel megteremteni a Magyar parlamenti különgyűjtemény alapjait. A nemzetközi cserkapcsolatok kialakításában és folyamatos ügyintézésében is fáradságos munkát végzett.

Kiemelkedő szerepet vállalt 1894-ben a könyvtár kezelési szabályzatának összeállításában, megszerkesztésében. E munka során a könyvtár egész helyzetét, jövőjét, szervezeti működését, szerteágazó feladatait koncepcionálisan is újra kellett gondolni, s a könyvtár érdekeit olykor a bizottság és a házelnök elképzeléseivel szemben is megvédeni.

Szakszerű és nagy szellemi megterheléssel is járó munkát végzett a könyvtár költöztetésekor. Az új országház felépülése (1902-ben) lehetővé tette, hogy a Sándor utcai képviselőházban 30 évig helyhiánnyal küszködő könyvtár új, hivatásához méltó elhelyezést nyerjen. A felépülés előtti években már jóelőre szorgalmazta a könyvtár hosszú, történelmi távú működéséhez szükséges hely megteremtését, nemcsak a dokumentumok, hanem a könyvtári személyzet részére is. Az akkoriiban is rendkívüli értéket jelentő kötetek (számuk elérte az 50 ezret) költetése, becsomagolása, átszállítása, gondos elhelyezése, az értékek megóvása átlagon felüli figyelmet, körültekintést, felelősséget és fizikai igénybevételt rótt Küffer Bélára és segítőtársára, Fülöp Áronra, akik az egész akció lelkiismeretesen irányították és ellenőrizték.

Összegezve Küffer Béla könyvtárvezetői tevékenységét, elmondhatjuk, hogy céltudatos, következetes, összehangolt munkával, a törvényhozói tevékenység igen alapos könyvtári támogatásával, a tudományosság és a szorgalom ötvözetével a Képviselőházi Könyvtárt „szakkönyvtárak között mintakönyvtárrá” és „európai színvonalra emelte”, ezzel – miként a könyvtári bizottság kéziratot jegyzőköny-

vében olvasható – „elévülhetetlen érdemeket szerzett”. 1904-ben vonult nyugalomba, majd hosszú betegség után 1928. május 19-én halt meg – 72 évesen – Budapesten.

Fülöp Áron könyvtárnok (1904–1905), főkönyvtárnok (1905–1911), könyvtárigazgató (1911–1916)

1904-ben a könyvtárt két évtizeden át vezető Küffer Béla átadta helyét és funkcióját. Két évvel az Országházba költözés után Fülöp Áron került az intézmény élére. Személyében a könyvtár irányítását könyvtárnoki beosztásban egy költő vette át, aki ekkor már nyolc éve szolgálta a törvényhozás belső, zárt jellegű szakkönyvtárát. Fülöp Áron is a magyar könyvtárügy egyik század eleji jelentős képviselője, egyben az Országgyűlési Könyvtár első igazgatója volt.

1861. március 15-én Felső-Boldogasszonyfalván, Erdélyben született. Költői tehetsége már középiskolai tanulmányai során kibontakozott, sorban nyerte el az önképzőkör díjait. A budapesti egyetem bölcsészkarán szerzett diplomát, majd magyar és latin szakos gimnáziumi tanárként Hódmezővásárhelyen és Szatmárnémetiben tevékenykedett. 1884-ben díjat nyert a Magyar Tudományos Akadémia Nádasdy-pályázatán. Ettől kezdve költeményei a *Fővárosi Lapokban*, az *Országvilág*, valamint a *Magyarország és a Nagyvilág* című folyóiratokban jelentek meg. Legfőbb munkája az *Attila fiai* című trilógia, amellyel befejezte a hun mondakör költői feldolgozását (ezt Arany János kezdte meg a Buda halálával). A trilógia részei: *Ellák* (1885), *Aladár* (Szatmár, 1892), *Csaba* (1908). *Attila* című költői elbeszélése 1909-ben jelent meg. Korábban adta ki *Debreceni Máron és a kiövi csata* című esztétikai tanulmányát (Szatmár, 1887), 1893-ban pedig a *Szatmári Hírlap* szerkesztője lett.

Irodalmi működése mellett könyvtárosi tevékenysége sem elhanyagolható, sőt a múlt század végétől ez válik elsődlegessé életében. 1896-ban került a Képviselőházi Könyvtárba: Szilágyi Dezső képviselőházi elnök pályázat útján vette fel segédkönyvtárnoknak. Latin nyelvismeretén kívül német és francia nyelvtudása is volt.

Jó képességei révén hamarosan Küffer Béla legjobb munkatársa lett, és részt vett a legfontosabb feladatok megvalósításában. A könyvtár összefoglaló katalóguskötetének (1866–1893) készítésébe tevékenyen bekapcsolódott, ő dolgozta fel a századfordulón kiadott pótkötet részére 1893 és 1899 között beérkezett és állományba vett dokumentumokat.

Szakszerű irányító, szervező és ellenőrző munkát végzett a könyvtárnak a régi pesti képviselőházból az új Országházba történő költöztetésében 1902 júliusában. Küffer Béla betegsége és nyugdíjaztatása (1904. november 1.) után ő lett a könyvtár első embere: előbb könyvtárnok, majd 1905-ben Justh Gyula képviselőházi elnök főkönyvtárnokká léptette elő.

Fülöp Áron nevéhez fűződik a költözés utáni új könyvtári rend kialakítása, a minden könyvtári területet átölelő rendezés hatalmas munkájának megindítása s hosszú ideig tartó irányítása. Mindehhez hozzátartozott, hogy a működés alapelveit, célkitűzéseit, módjait és eszközeit részletes, – kötelező érvényű szabályzatba foglalták. A könyvtárért felelős Fülöp Áron és a képviselőház könyvtári bizottsága két évig dolgozott a Képviselőházi Könyvtár ügyrendjének összeállításán. Többszöri újratárgyalás után a bizottság 1909. október 4-i ülésén fogadták el az ügyrendet, s ezt a képviselőházi ülésen hozott határozat is megerősítette. Ezzel párhuzamosan folyt a könyvtári rendszer legfontosabb összetevőinek, a katalógus-, szak- és raktározási rendszernek összehangolt – leltározással egybekötött – újjászervezése, átalakítása.

Fülöp Áron igazgatói működése idején olvadt bele a főrendiház ötezer kötetes könyvtára a Képviselőházi Könyvtárba, amely viszonzásként lehetővé tette a főrendiházi tagoknak is a könyvtár használatát.

A háború kirobbanása derékba törte az addigi fejlesztési tervek megvalósítását: az újjárendezési, katalógusszerkesztési, raktárrendezési munkák nem sokkal a befejezés előtt (a végső határidőt a könyvtár alapításának 50. évfordulójára, 1916-ra tűzték ki) leálltak. A munkatársak hadba vonultak, a könyvtár bezárt, a képviselők széthordták a könyveket, az elkészült cédulák elhányódtak, részben elvesztek, tönkrementek, a gyarapítás rendetlenül folyt: a hosszú, küzdelmes munkával megvalósított könyvtári rend szétzilálódott. A kialakult káosz miatt az eredmények jó részét megsemmisültek. Fülöp Áron, aki igazgatóként csupán öt évig volt a könyvtár vezetője (egyébként 11-ig), hosszabb betegeskedés után 1916. január 31-én nyugállományba vonult, és húsz évi könyvtári szolgálat után visszatért a szülőföldjére. Életének 60. évében ott halt meg, 1920. október 22-én.

Plechl Béla könyvtárigazgató (1916–1921)

Plechl Béla 1875-ben született egy nagybecskereki úri család sarjaként. Festőnek készült, de (szülei kívánságára) előbb elvégezte a jogot. A doktorátus megszerzése után Münchenbe ment festészetet tanulni. Tehetségében azonban nem hitt, és otthagya a pályát. Nyugat-Európát bejárva kiválóan megtanult németül, angolul és franciául. 1903. március 1-jén segédkönyvtárnokként lépett a magyar képviselőház könyvtárának szolgálatába, ahol nagy szükség volt több nyelven beszélő tisztviselőkre: egyrészt az idegen nyelvű művek katalógizálásához, másrészt azért, mert a külföldi politikusok és államférfiak – látogatásaik alkalmával – a képviselőház épületét, könyvtárát is megtekintették, és politikai-kulturális kérdésekben a könyvtár munkatársaitól is kértek információkat. Plechl Béla nyelvismeretével, szorgalmával, széles körű tudományos tájékozottságával egyre nagyobb elismerést vívott ki. 1911-ben könyvtárnokká, a háború elején főkönyvtárnokká, 1916-ban pedig Fülöp Áron könyvtárigazgató nyugdíjba vonulása után őt nevezték ki igazgatónak.

Nagy műveltségű, sokat és sokfélét olvasó könyvtáros volt, amilyen professzorlélek, aki nem művek létrehozásában jeleskedett, hanem a befogadott tudományos ismereteket továbbadó, szétsugárzó önzetlen tevékenység volt az életeleme. A joga kívül foglalkozott filozófiával, szociológiával, irodalommal, később pedig nyelvészettel is. Trócsányi Zoltán, több tudományág tevékeny és elismert művelője írta róla 1942-ben a *Magyar Könyvszemlében*:

„... jogász, általános nyelvész, bölcselelő, mindent olvasó általános műveltségű könyvtárnok, aki a leggyorsabban vesz tudomást minden fontosabb új könyvről, a szellemtudományok egész területén, aki a képviselőházi könyvtárban és baráti körben valóságos ismeretterjesztő előadásokat tartott, művelt és hatott éveken keresztül, nyomtalanul maradt ki a magyar tudományos életből.”

Könyvtárvezetői működéséről nincs sok adatunk. Igazgatói kinevezése 1916-ban a háború miatt névleges volt, hiszen a Honvédelmi Minisztériumba osztották be és évekig ott kellett szolgálatot teljesítenie.

Plechl Béla könyvtárigazgató ténylegesen csak 1918 végén, az események sodró áramában vette át a könyvtár irányítását az őt helyettesítő Nagy Miklós főkönyvtárnoktól. Az őszirózsás forradalom, az országgyűlés feloszlatása, a Károlyi-rendszer, a Tanácsköztársaság néhány hónapos uralmának gyökeres átszervezései, új és új helyzetek közepette, gyors intézkedésekkel kellett ellátnia a volt képviselőházi könyvtár vezetését, miközben a felügyeleti szervek, az irányítók és az utasítások állandóan változtak. Egyik hatalom sem távolította el az igazgatói székből: politikailag a háttérbe húzódva, a szakmai feladatok teljesítésére összpontosítva figyelmét, igyekezett betartani a változó utasításokat.

A Tanácsköztársaság bukása után is megmaradt a vezetői poszton. Tevékenységéről a képviselőház könyvtári bizottságának jegyzőkönyvei és az Országgyűlési Könyvtár irattárában fellelhető iratok alig tesznek említést.

1921. november 26-án, 46 éves korában halt meg Budapesten. Haláláról a könyvtári bizottság kéziratos jegyzőkönyve 1921. december 12-én emlékezett meg. Nagy Miklós, a könyvtár új vezetője „kegyeletos szavakban áldoz néhai Plechl Béla könyvtárigazgató emlékének, s kéri a könyvtári bizottságot, hogy a könyvtárt ért veszteség felett nyilvánítsa részvétét, és elhunyt kiváló főtisztviselőjének emlékét... örökítse meg”. A bizottság elfogadta az indítványt, és jegyzőkönyvileg állított maradandó emléket Plechl Bélának, aki majdnem két évtizedig szolgált egy könyvtárban úgy, hogy tevékenységével a kiváló jelzőt méltán kiérdemelte. Kiválóságát, áldozatos könyvtári munkáját a haláláról tudósító napilapok is első helyen emelték ki: „A képviselőházi könyvtárnak tudós igazgatója, hosszú betegség után ... 46 éves korában meghalt a Szent Margit-kórházban... a könyvtárat nagy szakértelemmel és buzgalommal vezette s fejlesztette...” (Az Est 1921. november 29.): „Az elhunyt... csupán a könyveknek, a könyvtárnak és a tudománynak élő ember volt”, aki a Képviselőházi Könyvtárt „szerető gondoskodással fejlesztette” (Budapesti Hírlap 1921. november 29.). Nem lehetett véletlen, hogy Palmer Kálmán nemzetgyűlési elnöki főtanácsos vezetésével az Országgház egész tisztviselői kara tes-

tületesen jelent meg a temetésén, s „Nagy Miklós képviselőházi könyvtárigazgató megható szavakban búcsúztatta a ritka képzettségű tisztviselőt, a kitűnő kollégát” (Pesti Hírlap 1921. november 30.).

Nagy Miklós könyvtárigazgató (1921–1940)

A két világháború közötti könyvtárosnemzedék jelentős alakja, az Országgyűlési Könyvtárnak 34 évig volt munkatársa, és ebből 22 évet töltött könyvtárvezetői funkcióban.

1881. január 27-én született a Szolnok-Doboka megyei Désen. Középiskoláit Kolozsváron végezte, ezután a budapesti egyetem jogi és államtudományi karára iratkozott be, ahol államtudományi doktorátust szerzett. 1907. július 1-jén segédkönyvtárnokként a Képviselőházi Könyvtár tisztviselője lett. Ettől kezdve a könyvtár újrendezésén dolgozott, ő is sokat tett a katalógus- és a raktározási rendszernek a kor követelményeihez igazodó, korszerű kialakításáért és összhangjuk megteremtéséért.

Az első világháború kitörése után a könyvtár súlyos helyzetbe került, emiatt Nagy Miklóst 1915 decemberében felmentették a katonai szolgálat alól, és visszatérhetett a képviselőházba: hosszú időn át egymaga, mindössze egy segéderővel látta el a könyvtár gondozását, mindennapi teendőit. 1917. július 1-jén könyvtárnok, 1918 májusában főkönyvtárnok lett, és Plechl Béla igazgató helyett 1918 végéig gyakorlatilag a könyvtár vezetője volt, majd Plechl Béla halála után 1921. december 3-án Gaál Gaszton, a nemzetgyűlés elnöke ténylegesen is Nagy Miklóst nevezte ki a könyvtár igazgatójává.

A könyvtárügy kiváló szakembere volt. Két évtizedes igazgatói tevékenysége során a Képviselőházi Könyvtárt tudományos színvonalon vezette és irányította, a könyvtár érdekeit valamennyi fórumon lankadatlanul képviselte: a könyvtári bizottság ülésein, ha a helyzet úgy kívánta, még a Ház elnökével szemben is. 1922-ben Nagy Miklós szorgalmazta és készítette elő a kötelezpéldány törvényt, melyet az ő megfogalmazásában terjesztett a parlament elé Klebelsberg Kuno vallás- és közoktatásügyi miniszter. E törvény tette lehetővé, hogy a Képviselőház Könyvtára (akkor: a Nemzetgyűlés Könyvtára) az Országos Széchényi Könyvtárral és a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárával egyetemben ingyen kapja meg a Magyarországon kiadott könyveket és periodikus kiadványokat, s ezáltal a súlyos infláció okozta válságos pénzügyi helyzetben a felszabaduló pénzeszközöket külföldi dokumentumok vásárlására fordíthassa.

Ő harcolta ki, hogy a honatyák többet törődjenek a törvényhozás könyvtárával. Sikerült is elérnie, hogy az 1914-ben félbeszakadt, és a háború alatt teljesen összeomlott könyvtárrendezési munkálatok a húszas évek közepétől újra folytatódjanak, sőt ezeket állományrevízióval is összekötötte: az újrendezés a harmincas évek elején véget ért. Ezzel befejeződött a könyvtár egymásra épülő katalógus- és raktár-

rozási rendszerének kialakítása. E munkákkal összhangban és egyidejűleg jelent meg 1929-ben és 1932-ben a könyvtár két vaskos kötetkatalógusa (*Közjog és közigazgatási jog; Közgazdasági és pénzügyi irodalom*), amelynek szerkesztője, irányítója ugyancsak Nagy Miklós volt.

A könyvtárrendezés hosszú, nehéz munkája mellett közben tartotta a könyvtár működésének többi területét is, az állománygyarapítástól a kölcsönzésig, a képviselőknek nyújtott szolgáltatásoktól az állomány védelméig.

Bibliográfusi tevékenysége is számottevő. Összeállításában jelent meg 1913-ban és 1914-ben a Képviselőházi Könyvtár 1912. és 1913. évi gyarapodásának katalógusa is. A húsz években (1922-től 1929-ig) Tisza István volt miniszterelnökről és képviselőházi elnökről igen pontos és teljességre törekvő bibliográfiája, illetve repertóriumja jelent meg a *Tisza-évkönyv*ben, amelynek 1926-tól 1934-ig szerkesztője is volt. Érdekes bibliográfiai vállalkozásának tekinthetjük a már említett két, 1929-es és 1932-es katalóguskötetet is.

Számos tanulmánya, kritikája jelent meg a *Jogállam*, a *Budapesti Szemle*, a *Történeti Szemle*, a *Századok*, a *Magyar Szemle*, a *Magyar Élet*, a *Protestáns Szemle*, a *Magyar Törvényhozók Lapja*, a *Turul* stb. című folyóiratokban, különféle évkönyvekben. 1927. május 5-én az Akadémia levelező tagja lett.

1940-ben a képviselőház elnöki osztályfőnökévé nevezték ki és nyugdíjba vonult. 1949-ben – a Horthy-korszakban vállalt szerepe miatt – a Magyar Tudományos Akadémia tanácskozó tagjává minősítették vissza. Ezt követően, élete utolsó évtizedében, a Rákosi-korszak okozta sérelmek között visszavonultan, szegényes körülmények között élt.

81 éves korában, 1962. március 12-én halt meg Budapesten.

Könyvtári tevékenységének, életművének értékelése végén egyértelműen megállapíthatjuk: Nagy Miklós mint könyvtáros és bibliográfus elismerésre méltó munkát végzett: az Országgyűlési Könyvtárt egy egész korszakban, a két világháború között tudományos színvonalra emelte, s a gazdasági nehézségek ellenére ezen meg is tartotta.

Panka Károly könyvtárigazgató (1940)

1882. július 30-án született Pécskán, az akkori Arad megyében. Életének legfontosabb színhelyei Sárospatak, Kolozsvár és Budapest voltak. A pataki középiskolai évek jól megalapozták további pályáját. E szép és művelődéstörténeti szempontból is kiemelkedő várostól soha nem is szakadt el: budapesti évtizedei alatt is szoros kötelékek fűzték ide, nyugdíjba vonulása után pedig ide tért vissza, s itt élt haláláig.

Egyetemi tanulmányait Kolozsvárott végezte. Az államtudományi doktorátust is ott szerezte meg munkája mellett, 1910-ben.

Könyvtárosi pályafutásának, munkahelyének, közéleti tevékenységének legfőbb színtere a főváros volt, ahol több évtizedet töltött el. 1906. március 1-jén lett a Kép-

viselőházi Könyvtár dolgozója mint segédkönyvtárnok. 1910-től a háború kitöréséig ő is részt vett a könyvtár újrendezési munkálataiban, a katalógus-, a szak- és a raktárrendszer együttes fejlesztésében, amelyben német és francia nyelvtudása igen hasznosnak bizonyult. A háború alatt ő is frontszolgálatot teljesített. 1921-ben már főkönyvtárnok, 1928. július 5-én pedig címzetes igazgató lett.

A 20-as évek katalógus- és raktárrendezési munkálataiban az igazgató egyik fő segítőtársa volt (a másik Trócsányi György). Nagy Miklós a képviselőház elnökéhez 1937. november 26-án írt felterjesztésében igen kedvező jellemzést adott az 55 éves Panka Károlyról: könyvtári szolgálatának kezdete (1906) óta „mindenkor szorgalmas, kötelességtudó, lelkiismeretes munkásnak bizonyult”. Nagy Miklós nyugdíjba vonulását követően 1940. május 1-jétől nevezték ki a könyvtár vezetőjévé, de e tisztségben csak rövid ideig tevékenykedett, hiszen 1941-től maga is nyugdíjba ment.

Tudományos kutatásainak, publikációinak tekintélyes része a könyvtári, bibliográfiai területhez kapcsolódik. Első könyvészeti munkája 1912-ben látott napvilágot, a Boszniára és Hercegovinára vonatkozó, 1601 és 1912 között megjelent magyar és külföldi művekről. A témakör irodalmának felkutatása összefügg a korabeli történelmi körülmények alakulásával. Egy évvel később adta ki *A választójogi irodalom könyvészete* című bibliográfiai összeállítást, amely jól bizonyítja jogász felkészültségének és könyvtárosi alaposágának összekapcsolódását (Bp. 1913. 45 l.)

Az első világháború idején jelent meg A képviselőház könyvtárának története a *Magyar Könyvszemle* 1917-es kötetében. Az Országgyűlési Könyvtár történetéről ez volt az első szakszerű tanulmány. Jogi és történelmi tárgyú írásai többnyire a *Magyar Törvényhozók Lapjában*, a *Református Figyelőben* és a *Városok Lapjában* jelentek meg. A két világháború között hosszú időn át töltötte be a Pataki Diákok Országos Szövetsége Budapesti Egyesületének elnöki és a Magyar Vadászok Országos Szövetségének alelnöki tisztségét.

Sokirányú érdeklődése és tevékenysége jól megfér a könyvtári feladatokkal. 1926-tól 1928-ig alapos munkát végzett – Nagy Miklós és Trócsányi György oldalán – az Országgyűlési Könyvtár katalógusa első kötetének (*Közjog és közigazgatási jog*) összeállításában: ez a kötet szakmai körökben osztatlan sikert aratott. A harmincas években a folyóiratok több ismertetését közölték az Országgyűlési Könyvtár működéséről. 1939-ben pedig *Deák Ferenc könyvtára* címmel „a haza bölcse” könyveiről írt érdekes, művelődéstörténetileg is fontos adalékokat tartalmazó cikket a *Magyar Könyvszemlébe*. 1940-ben – amikor már ő vezette az Országgyűlési Könyvtárt – a *Magyar Törvényhozók Lapja* tette közzé *A külföldi államok között fennálló könyvcsereszony és annak történeti előzménye* című írását, amely a könyvek, hivatalos és parlamenti kiadványok nemzetközi cseréjének kialakulását, jó fél évszázados fejlődését s a könyvtárak életére gyakorolt hatását tárja fel a tőle megszokott alapossgal. Ugyanúgy otthon érezte magát a könyvtártörténeti, bibliográfiai, történelmi témákban, mint a városi közigazgatás vagy a vadászati jog területén, de irodalomtörténeti és természetrajzi „vizekre” is többször elkalandozott.

A második világháború félidejéhez közeledett, amikor Panka Károly – 1941-ben – átadta a könyvtárigazgatói széket Trócsányi Györgynek, nyugdíjba vonult, és Sárospatakra tért vissza.

88 éves korában, 1970. június 21-én halt meg Sárospatakon.

Trócsányi György könyvtárigazgató (1941–1945), főigazgató (1945–1949)

A nagy múltú és mai tudományos életünkben is fontos szerepet vivő Trócsányi-család tagjaként 1896. március 29-én született Sárospatakon. 1914 februárjában az Országgyűlés számvevőségén kezdett dolgozni, és közben jogi tanulmányokat folytatott. A munkát és a tanulást nem sokkal később egyszerre szakította meg a háború. A jogi egyetemet csak hatéves szünet után folytathatta: így 1922-ben szerzett államtudományi doktorátust. 1921 decemberében került a Képviselőházi Könyvtárba mint segédkönyvtárnok. Életének ezután következő időszakában a legnagyobb szerepet a könyvtárosi hivatás és munkaterület töltötte be. Ennek gyakorlása közben és mellette sokrétű szociológiai, politikaelméleti, szerkesztői munkásságot is folytatott. 1949-ben bekövetkezett nyugdíjazása után pedig nem lebecsülendő műfordítói tevékenységet végzett.

Az Országgyűlési Könyvtárban csaknem három évtizedet töltött el. 1923 és 1929 között könyvtárnokként dolgozott a Nagy Miklós igazgató által vezetett könyvtárban. Kiemelkedő nyelvtudását (német, francia, orosz, angol) főként a gyarapítási tevékenységben és a könyvek osztályozásában hasznosította: az ő feladata volt a külföldi jogi, történelmi, politikai, közgazdasági, statisztikai, szociológiai stb. művek beszerzése, amelyet a törvényhozási munka maximális támogatására törekedve, ám a sohasem elég dotáció összegének figyelembe vételével kellett szakszerűen és a képviselői igények kielégítése mellett végeznie.

1929–30-ban ösztöndíjasként Párizsban, majd Berlinben folytatott tanulmányokat, amelyeknek gazdag tapasztalatait a könyvtárban is értékesítette. A széles látókörű, könyvtártani és bibliográfiai kérdésekkel behatóan foglalkozó, szorgalmas tisztviselő a könyvtárügyek és a könyvtárpolitika elismert szaktekintélye lett, miként azt egy korabeli kiadású lexikonban olvashatjuk. 1937-ben a Magyar Könyvtárosok és Levéltárosok Országos Egyesületében – melynek előbb rendes, a 30-as évek végétől pedig választmányi tagja volt – előadást tartott a dokumentációról, annak alapján, amit az első dokumentációs világtalálkozón (Párizs, 1937. augusztus 16–21.) tapasztalt. Tevékenyen közreműködött a Könyvtáros Egyesületek Nemzetközi Szövetségének, az IFLÁ-nak parlamenti könyvtári albizottságában is, például a szövetség 1937. augusztus 24–25-i párizsi ülésén a Könyvtárosegyesület megbízásából ő képviselte Magyarországot. Ebben az évben jelent meg a *Parlamenti könyvtárak* című tanulmánya (Magyar Könyvszemle 1937. 2. sz.), amely itthon elsőként elemezte és rendszerezte e könyvtártípus általános feladatait, a magyar és európai parlamenti könyvtárak funkcióit, szerepét és helyét a könyvtárak között

(előadást is tartott róla a Könyvtárosok Egyesületének 1936. október 2-i közgyűlésén). Trócsányi a bibliográfiai kérdések elméleti és gyakorlati szakembere is volt: 1938-ban jelent meg a *Magyar Könyvtárosok és Levéltárosok Évkönyvében* a rendkívül alapos felkészültséget és bibliográfiai jártasságot tanúsító *Magyar nemzeti bibliográfia* című tanulmánya, amelyben az elhanyagolt és megoldásra váró nemzeti bibliográfiai ügyünknek részletes helyzetképét s a megoldás igényes program- és feladattervét vázolta fel.

Trócsányi Györgyöt 1941-től Nagy Miklós és Panka Károly igazgatók nyugdíjba vonulása után nevezték ki igazgatónak. Vezetőként is az Országgyűlési Könyvtár szakmai tudományos fejlesztését tartotta szem előtt, a háború alatt pedig saját jelenlétével is óvta a könyvállományt, amely könyvtárosi pályája során 100 ezerről 230 ezer kötetre növekedett. Az Ideiglenes Nemzetgyűlés elnöke Zsedényi Béla 1945 júliusában nevezte ki főigazgatónak. A könyvtári bizottság ülésein többször sikrasszállt a zárt jellegű könyvtár nyilvánossá tétele mellett, mert világosan látta, hogy ez a jövő útja.

1946-tól 1948-ig a *Könyvtári Évkönyv* szerkesztési munkálatait is végezte. (A parlamenti könyvtár évkönyvének kiadását ugyanis az első parlamenti könyvtáros, Vasvári Károly kinevezésének 100. évfordulójára tervezték.) Az évkönyv kefelenyomata el is készült, kiadására azonban már nem került sor: 1949 fagyossá vált politikai légkörében a kiemelkedő szakembert, a nagy tudású, átlag feletti intelligenciájú, rendkívüli olvasottságú és tájékozottságú könyvtárvezetőt nemsokára (márciustól) – érdemtelenül – nyugdíjazták (a régebbi munkatársakat is elküldték, a könyvtári bizottságot pedig – hosszú, dicsőséges múltja után – szinte észrevétlenül és dicsőtelenül elsüllyesztették).

Könyvtárosi hivatása mellett Trócsányi több más területen is tevékenykedett. A 30-as években és a 40-es évek elején szociológusként fejtett ki gazdag irodalmi munkásságot. Éveken át a Magyar Társadalomtudományi Társaság főtitkára volt, és e minőségében gyakran képviselte Magyarországot külföldön a nemzetközi szociológiai kongresszusokon (Bécs, Zürich, Genf, Párizs). Szociológiai és elméleti politikai tanulmányai, könyvismertetései főként a *Társadalomtudomány* című folyóiratban jelentek meg, amelynek 1942-től 44-ig társszerkesztője is volt. Számos szociológiai és politikaelméleti előadást tartott 1929 és 1941 között a Magyar Társadalomtudományi Társaságban, a Protestáns Irodalmi Társaságban, a Sol Clubban, valamint külföldön is (Párizsi Magyar Ház és nemzetközi kongresszusok).

Nyugdíjazása után, 1949 és 1961 között műfordítói tevékenységet folytatott. 1973. július 5-én halt meg Budapesten, 77 éves korában, „a régi könyvtáros-generáció egyik utolsó tagja”-ként (l. a Könyvtáros 1973. 9. számát). Könyvtárosi, könyvtárvezetői és egyéb, kulturális-tudományos tevékenységét nem feledhetjük el.

Beöthy Ottó könyvtárigazgató önálló vezetőként (1949–1950)

1904. május 22-én született Budapesten Salgó Ottó néven. (Édesapja Salgó Béla magánhivatalnok volt). Iskoláit is a fővárosban végezte. A gimnáziumi érettségi után közel három éven át műegyetemi tanulmányokat folytatott, később kereskedősegéd, majd könyvkereskedő a Grillnél. A II. világháború alatt munkaszolgálatosként Borba került, onnan 1944 őszén nagy erőfeszítések árán és szerencséivel tudott megmenekülni.

1945. január végén hazatért Budapestre. Márciusban került a Parlament könyvtárába, ahol kinevezett igazgatóként helyettes vezető lett. 1946-ban – a híres családnév fenntartása érdekében – felesége miatt vette fel a Beöthy-nevet.

A háború után Beöthy is részt vállalt a könyvtár talpraállításában, 1949-ig Trócsányi György helyetteseként. Kiváló nyelvtudását (németül anyanyelvi szinten beszélt, perfekt volt az angol és a görög nyelvben, jól értett és fordított franciául, és elboldogult az oroszsal is) a könyvtári munkában (szerzeményezés és szakozás) jól hasznosíthatta.

1947. május 23-ától ő volt az Országos Könyvtári Központ első elnöke is, majd Trócsányi György főigazgató menesztése után, 1949 márciusától igazgatóként ő a könyvtár tényleges vezetője.

A könyvtárvezetői posztot csak rövid ideig (alig több mint 1 évig) látta el. 1950 nyarán az ÁVH őrizetbe vette, és a szociáldemokrata perben őt is elítélték.

Felesége nem bírta sokáig a megpróbáltatásokat, és hamarosan meghalt. Őt Recskre vitték, innen 1953 nyarán, az első Nagy Imre-kormány hatalomra jutása után szabadult. Ártatlansága tudatában hamarosan, 1953. augusztus 22-én levélben, majd személyesen is, újra jelentkezett – az Országgyűlési Könyvtárban – szolgálattételre. Vértés György igazgató azonban 1953. augusztus 26-án írt levelében – a munkaviszony 1950. októberi megszűnésére hivatkozva – a visszavételt megtagadta. Jó ideig nem tudott elhelyezkedni, mert rehabilitálására csak 1956-ban került sor.

1957 nyarán több mint 1 évre a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem könyvtárának főigazgatója lett, majd 1958. szeptember 1-jétől Sík Endre külügyminiszter a Magyarok Világszövetségének főtítkárává nevezte ki. E funkciót 1968-ig, nyugdíjba vonulásáig látta el, de haláláig a szövetség elnökségi tagjaként tevékenykedett. Nyugdíjazása után a *New Hungarian Quarterly* és a *Világosság* című folyóiratok lektoraként dolgozott. Filozófiai tanulmányokat írt, Lukács György három kötetes Ontológiájához ő készítette a bibliográfiai egyeztetéseket és kiegészítéseket. 81 éves korában, 1985. március 1-jén halt meg Budapesten.

Daka Sándor főigazgató (1950–1951)

1905. március 17-én született, Bácsstopolyán. Hosszabb ideig mint nyomdász dolgozott. Végzettség nélkül, szerény képességekkel – volt munkatársai emlékezete szerint a pártközpont révén – került a képességeit meghaladó pozícióba, az ország egyik legjelentősebb közgyűjteményének, az Országgyűlési Könyvtárnak vezetői székébe, 1950-ben. Beöthy letartóztatása után néhány hónappal, 1950. júniusában már ő a könyvtár főigazgatója.

Odahelyezése előtt szűnt meg hivatalosan is a könyvtári bizottság 1950 májusában. A nyilvánossá válás előkészítésének lázas munkájában – amelyet még Beöthy igazgatói működésének időszakában kezdtek el – a hozzáértés hiánya miatt, érdeemben nem vett részt.

Az első nyilvánossá válás bevezetése 1950. szeptember 1-jén az ő idejében történt. Erről az 1950. augusztus 28-án különböző intézményeknek megküldött tájékoztatóban így írt:

„... az Országgyűlési Könyvtárban a múlt év novembere óta tartó átalakítási, költözködési és rendezési munkák lényegileg befejeződtek és a könyvtár folyó év szeptember hó 1-jén korlátolt nyilvánossággal megnyílik”. A „korlátolt” nyilvánosság azt jelentette, hogy „a könyvtár gazdag jogi, hazai és külföldi parlamenti, politikai, gazdasági, történelmi, politikai publicisztikai és évkönyv anyaga, valamint széles körű hazai és külföldi hírlaptára naponként 10 órától 20 óráig” csak az intézmények „írásbeliileg felhatalmazott” megbízottjainak állt rendelkezésére.

Daka Sándor főigazgatót 1951 májusában – a szaporodó hiányosságok miatt – hirtelen felmentették, egy évig volt a könyvtár vezetője. A könyvtárból való távozása után – egyik régi munkatársa emlékei alapján írjuk le ezt – hamarosan meghalt.

Tordai György könyvtárvezető (1951–1952)

1920. május 26-án született Gyöngyösön. 1945 után Eger városában évekig rendőrkapitány volt. 1949. december 1-jén esti tagozatos, filozófia és politikai gazdaságtan szakos egyetemi hallgatóként került az Országgyűlési Könyvtárba. Alig másfél év múlva (ekkor IV. éves hallgató volt az egyetemen) már igazgató lett. Mindössze 3/4 évig volt a könyvtár vezetője: 1951 május 1-jétől mint megbízott, 1951. július 1-jétől kinevezett könyvtárvezetőként tevékenykedett.

Ebben az időben még az Országgyűlés, gyakorlatilag azonban az Elnöki Tanács Titkárságának felügyelete alatt intenzíven folyt a korlátozott nyilvánossággal működő intézmény teljeskörű nyilvánossá tételének előkészítése az Elnöki Tanács hivatalvezetője, Benk Vilmos és az Elnöki Tanács titkára, Szabó Piroska irányításával a Népművelési Minisztérium bevonásával. Tordai az új rendszer híveként vett részt az előkészítő munkálatokban. Feszített munka után Tordai vezetésével 1951. (szeptember 1-je helyett) november 8-án nyílt meg az Országgyűlési Könyvtár tu-

dományos közkönyvtárként, az ország központi jogi és politikai könyvtáraként, de változatlanul az Országgyűlés–Elnöki Tanács égisze alatt. Ekkor még elsősorban a törvényhozás munkáját segítette.

1952 februárjában (Tordai egykori munkatársának visszaemlékezése szerint) egyik hozzátartozója bűncselekménye miatt leváltották a vezetői tisztségről. Nem sokkal később a frissen megalakult TIT könyvtárának igazgatója lett. Miután az egyetemet befejezte és filozófiai doktorátust szerzett, tanított a Bölcsészkaron, majd a Pedagógiai Főiskolán. 1956-tól 1962-ig egyetemen (tanszékvezetőként is) oktatott. Egy ideig az MTA Filozófiai Intézetének tudományos munkatársa is volt. Jónéhány novellája, filozófiai tanulmánya, cikke jelent meg a különböző lapokban, folyóiratokban, ugyanakkor széles körű publicisztikai és népművelő tevékenységet is végzett.

1964. szeptember 1-jén hunyt el „tragikus hirtelenséggel” Budapesten, szívtrombózis következtében, 44 éves korában.

* * *

1952-ig kísértük figyelemmel az Országgyűlési Könyvtár életét a vezetési oldal bemutatásával. A közel 8 évtizednyi időszak alatt 10 vezetővel ismerkedtünk meg.

1952 májusában a könyvtárügyet és vele az Országgyűlési Könyvtár létét a 2042/1952. sz. Minisztertanácsi határozat alapjaiban megváltoztatta. Az új feladatok végrehajtását az Országgyűlési Könyvtár már nem a képviselők könyvtáraként, hanem nyilvános közkönyvtárként és tudományos szakkönyvtárként – az Országgyűlés fennhatóságát követően – a Népművelési Minisztérium felügyelete alatt folytatta... De ez már egy másik fejezet.*

KÁROLY JÓNÁS

The directors of the Library of the Hungarian Parliament before 1952

In his study the author introduces the leaders of one of the most famous Hungarian libraries. We can follow the outstanding representatives of the institution from its establishment to its opening for the public. The essay reveals the careers and the activities of the directors in detail between 1875 and 1952.

The study describes the life-work on ten librarians as well as the most important events of the library. The author, using the reports of the library committee in manuscript, other parliamentary sources and facts of different handbooks, biographical encyclopaedia, gives a summary of the 80-year-history of the library as well.

This scientific essay also publishes for the first time the general tasks of the library direction and the concrete rights and duties of each leader.

* A forrásanyagot a képviselőház ügyrendjei, könyvtári bizottságának jegyzőkönyvei, az Országgyűlési Könyvtár irattári anyagai, korabeli általános és életrajzi lexikonok s részben a szerzőnek a könyvtár egykori vezetőiről szóló korábbi írásai szolgáltatták.